

Legind Sø som pionerprojekt

I tidernes morgen var Legind Vejle en fjordvig ud til Sallingsund.

Siden stenalderen blev den afsnøret gennem naturlig landhævning og med strandvolde – godt hjulpet af en vejdamning med Sallingvejen fra 1800-tallet. Uden for strandvoldene (hvor den gamle landevej stadig ligger i dag) opstod der frodige strandenge, mens vejlesøen blev til et brakvandsområde, som gradvis blev opfyldt med dynd og organiske materialer.

I begyndelsen af 1900-tallet var den åbne vandflade skrumpet ind til syv hektar. Til gengæld blomstrede der et rigt fugleliv med en større koloni af sorterner og besøg af rørdrummen.

Limfjordens salte vandmasser oversvømmede dog til stadighed engene og søen oppe bag vejdamningen, så en kreds af lodsejere gik sammen om at forbedre afvandingen. De bad Hedeselskabet udarbejde et projekt for et regulært dige langs landevejen til at beskytte mod højvande i Limfjorden, en pumpestation med vindkraft til at pumpe vejens vand op over diget samt en afvandingskanal op i vejen.

Og sådan blev det.

»Det er et stykke poesi, der forsvinder af vor tilværelse«, skrev Morsø Folkeblad i august 1925, da den 20

Legind Sø

Oprindeligt lavvandet vejle eller sump syd for Nykøbing Mors, nær Legind Bjerger og Jesperhus Blomsterpark. Blev tørlagt fra 1925, men genskabt som sø i 1991 med 27 hektar vandspejl samt sump og rørskov; i alt 69 hektar. Kortet er fra 1988.

Morsø Kommune.

Koordinater: 6291348, 489140.

meter høje vindmølle blev opstillet og begyndte at arbejde.

Hele vejen rundt om vejen havde man protesteret, dog uden at det gjorde noget større indtryk på lodsjerne. Det var vigtigere, at de lokale fik noget at proppe i munden end et smukt syn for øjet, mente man den-

gang. Hele anlægget kom til at koste 32.667 kr. (803.420 kr. i 2007-priser), men der blev ikke ydet offentlig støtte til projektet.

Hvor omfattende den lokale modstand var, fremgår af »Morsingboernes Sangbog« fra 1937, hvori der er medtaget en regulær protestsang mod afvandingen. Den var skrevet af en lærer ved Legind Skole, der dengang lå med udsigt til den gamle vejle. Første vers lød således:

‘Min fødeø, du ejed en gang
for ganske få år tilbage
en lille sø uden mage.
En lille juvel,
en ædelsten,
der lå og smilte i sommerens sol
så sart og så fin som en blå viol
på den blødeste græsgrønne pude.
– Og nu er dens saga ude.’

Alt var dog ikke for evigt tabt, men mere end 50 år skulle der gå, før protestsangerne fik deres vilje.

Den ekstensive driftsform med græssende køer og høslæt hen på sommeren skabte naturperlen Legind Vejle, før afvandingen i 1926. Foto: Morsø Lokalhistoriske Arkiv.

I sommeren 1972 var Legind Sø genopstået i sin fulde udstrækning, fordi pumperne var slidt op. Imidlertid kunne lodsejere og fredningsmyndigheder ikke nå til enighed om områdets fremtid, så fra august 1974 blev søen atter tømt for vand. På den anden side af Sallingsund ses Glyngøre. Foto: Holger Søndergård.

Sandsynligvis fordi vindmøllen var for lille eller for ustabil, blev afvandingen aldrig rigtig vellykket. I hvert fald ansøgte lodsejerudvalget i det

Den rekreative udnyttelse af Legind Sø er sat i system med en grusbelagt sti til kondiløbere og mountainbikere langs den ene søbred.

tidlige forår 1946 Statens Landvindingsudvalg om økonomisk støtte til at forbedre anlægget. Hedeselskabet havde atter været behjælpelig med et projekt for de 61 hektar til en anslået pris på 81.000 kr. (1,5 mio. kr. i 2007-priser).

Men Statens Landvindingsudvalg kunne ikke hjælpe. Da Legind-lodsejerne kun ville forny den eksisterende vindmølle, måtte man sige nej. Dens slags vedligeholdelse hjemlede landvindingsloven ingen mulighed for at støtte. Så det blev et afslag, selv om landvindingsudvalget »i og for sig gerne vil være pumpelaget behjælpelig med at bringe afvandingsforholdene i orden«, som det hed i et udkast til afslaget fra den 28. juni 1946.

Udvalget mente, at der skulle installeres en elektrisk pumpe, hvis anlægget skulle fremtidssikres, men den investering fandt lodsejerne for dyr. De gav sig dog, men først i 1955. Da blev vindmøllen endelig pillet ned og erstattet med en elektrisk pumpe.

Den kunne til gengæld holde vejen tør året rundt.

Det smukke syn fra før august 1925 og mindet om den »blå viol på den blødeste græsgrønne pude« gik dog aldrig i glemmebogen. Op gennem både 1960'erne – og ikke mindst i 1970'erne – blussede debatten om vejens fremtid atter op.

Fuglene myldrer ind

I 1971 var pumpeanlægget slidt op. Afvandingen blev indstillet fra vinteren 1971/72, mens pumpelaget overvejede, om der skulle investeres i nye pumper. Straks steg vandet, så der opstod en stor vandflade, – og fuglene væltede ind i den genskabte sø.

Lille lappedykker, atlingand, skeand, trolldand, vandrikse, rørhøne, blishøne, viber, rødben og bekkasinere begyndte straks at yngle. Allerede i sommeren 1972 optalte de lokale ornitologer 69-78 par ynglende fugle. Alle var de afhængige af den nydan-

nede sø, og de ville derfor forsvinde igen, hvis afvandingen blev genoptaget. Året efter var fuglenes antal steget til 230-239 ynglepar. I 1974 toppede det genskabte fugleliv med 414-478 par, da en koloni af hættemåger var vokset til 250-300 par.

Alligevel blev pumperne atter sat i gang, selvom det var et helt lille naturparadis, der blev pumpet væk.

Flere lodsejere havde været indstillet på at bevare den genskabte sø, og der blev også ført forhandlinger med fredningsmyndighederne, men sagen trak i langdrag. Så lodsejerne tabte tålmodigheden og bestilte nye pumper for at genoptage afvandingen. Fredningsmyndighederne svarede igen ved at pålægge området en 1-årig fredning, men da lodsejerne derefter oversendte regningen for de nye pumper til myndighederne, fik de kolde fødder. Fredningen blev ophævet, og fra august 1974 blev vandet atter pumpet ud af Legind Sø.

Lokalt vakte sagen stor debat, og i efteråret 1974 indsamlede Biologisk Forening for Nordvestjylland 4000 underskrifter lokalt mod afvandingen. Folk var stærkt forargede, ikke mindst fordi det også var myndighederne, der forlangte udpumpningen genoptaget. Det skete i forbindelse med, at vejdirektoratet gik i gang i 1973 med at bygge den 1717 meter lange Salling-

sundbro og i 1975 den 421 meter lange højbro henover Legind Vejle. Begge stod færdige i 1978.

Men trods de nye pumper var tør-lægningen stadig ikke langtidsholdbar. Engjorden havde sat sig ganske betragteligt, og snart var der også dræn, der holdt op med at virke. I slutningen af 1980'erne var det under 10 procent af den gamle vejle, der blev dyrket. Resten lå hen som eng, krat og rørsump. Den naturlige naturgenopretning var gået sin gang.

Da staten så i 1989 købte en større ejendom uden for det lavtliggende område, så man havde god jord at »bytte« med, kunne der sættes gang i en jordfordeling. Sytten ejendomme deltog, men alligevel blev forhandlingerne afsluttet på mindre end et år.

Landmændene var nu ude af området, og staten kunne genoprette vejen som en ferskvandssø på 27 hektar.

Legind Sø blev indviet 16. september 1991 af den daværende konservative miljøminister Per Stig Møller, som fik lov til at slukke afvandingspumperne. Projektet var blevet gennemført med økonomiske midler fra naturforvaltningsloven, som folkettingen havde vedtaget i maj 1989. Der var tale om et pionerprojekt, da det var et af de allerførste naturgenopretningsprojekter i statsligt regi.

Fredningsmyndighederne har fundet det værd at fejre sig selv med en mindesten. Teksten lyder: »Legind Sø Genskabt 1991«. Mågerne bruger den respektløst som siddeplads.

Prisen for Legind Sø

Forundersøgelser, projektering m.v.	1,2 mio. kr.
Erhvervelser, jordfordeling, m.v.	1,1 mio. kr.
Anlægsarbejder	2,2 mio. kr.
Information	0,1 mio. kr.
I alt	4,6 mio. kr.
I 2007-priser svarer beløbet til	6,4 mio. kr.

Kilder

Betænkning angående Dige- og Afvandingsforholdene ved Limfjorden. Afgivet den 25. januar 1934. Ministeriet for Offentlige Arbejder.

Dissing, V.: Legindvejle – et marginaljordsprojekt. Vækst, nr. 1, 1989.

Forfatterens besøg på lokaliteten, 14.6. 2006.

Høy, Th. et al.: Danmarks Søer. Søerne i Nordjyllands og Viborg Amter. 6. bind. Strandbergs Forlag, 2004.

Marcus, Eva & P.V. Nielsen: Overvågning af Legind Sø 1991-1993. Vækst, nr. 3, 1994.

Nielsen, P.V. et al.: Legind Sø – et pionérprojekt. Vækst, nr. 5, 1991.

Skotte Møller, H.U. (red.): Retablering af tørlagte søer og fjorde i Danmark. Miljøministeriets projektundersøgelser 1986. Samlerapport nr. VII – Appendix. Skov- og Naturstyrelsen 1987.

Søndergård, Holger: Legind Vejle Sø 1972-1974. Biologisk Forening for Nordvestjylland. Duplikeret rapport. 31 s.

Legind Sø har udviklet sig til et af disse lettere absurde natursteder, hvor en motortrafikvej på 12-14 meter høje betonstyler sender susende biler hen over den genskabte sø. Den lille naturperle har ellers det hele, fladvand, rørskov og våde enge, men altså også trafikstøj døgnnet rundt.

Udsigten mod nordøst fra Legind Bjerge med Sallingsundvejen og vindmøllen ude ved kysten. Udateret postkort.

Legind Vejle mod sydøst med vindmøllen og skolen ovre ved foden af Legind Bjerge. Angivelsen »1924«, der er ridset ind i fotografiet, er sandsynligvis ukorrekt. Vindmøllen blev formentlig først opstillet året efter.

Sallingsundvejen krydsede udløbet fra Legind Vejle og førte forbi den hvidkalkede skole, der for længst er væk. Udateret postkort.

Fotos på denne side:
Morsø Lokalhistoriske Arkiv.

Fuglelivet i dag

Med tilladelse fra Dansk Ornitologisk Forening bringes her et uddrag af DOF-basen, der rummer et meget stort antal fugleobservationer fra alle betydningsfulde fuglelokaliteter i landet. Ønskes der en detaljeret og aktuel status for fuglelivet ved Legind Sø, så brug dette link: www.dofbasen.dk

Herunder ses en oversigt over de 66 fuglearter (og racer), som er registreret fra **Legind Sø** pr. 25. november 2008. I parentes ses antallet af observationer og individer i alt.

Lille Lappedykker	(1/30)	Hvepsevåge	(1/1)	Hættemåge	(3/67)	Tornsanger	(3/4)
Toppet Lappedykker	(6/16)	Rørhøg	(1/1)	Sildemåge	(1/1)	Gransanger	(1/3)
Gråstrubet Lappedykker	(1/2)	Blå Kærhøg	(1/1)	Sølvmåge	(1/3)	Blåmejse	(1/1)
Skarv	(1/3)	Spurvehøg	(1/1)	Ringdue	(2/6)	Rødrygget Tornskade	(2/7)
Rørdrum	(1/1)	Musvåge	(3/4)	Gøg	(1/1)	Gråkrage	(1/4)
Fiskehejre	(12/197)	Tårnfalk	(3/3)	Isfugl	(1/1)	Ravn	(1/1)
Knopsvane	(8/24)	Vandrefalk	(1/2)	Sanglærke	(1/2)	Stær	(2/1505)
Sortsvane	(1/1)	Agerhøne	(1/2)	Landsvale	(2/8)	Gråspurv	(1/6)
Grågåås	(2/31)	Fasan	(1/3)	Skovpiber	(1/1)	Skovspurv	(1/8)
Gravand	(6/64)	Blishøne	(7/30)	Hvid Vipstjert	(1/1)	Bogfinke	(1/3)
Pibeand	(7/476)	Strandskade	(7/20)	Gærdesmutte	(1/1)	Grønirisk	(1/3)
Krikand	(3/40)	Vibe	(8/370)	Jernspurv	(1/1)	Tornirisk	(1/1)
Gråand	(10/445)	Dobbeltbekkasin	(2/146)	Solsort	(1/7)	Gulspurv	(1/4)
Atlingand	(1/2)	Storspove	(2/1)	Sjagger	(1/250)	Rørspurv	(5/8)
Troldand	(1/4)	Rødben	(8/92)	Sangdrossel	(1/1)	Bomlærke	(1/1)
Hvinand	(6/16)	Svaleklire	(2/2)	Rørsanger	(3/7)		
Stor Skallesluger	(7/112)	Mudderklire	(1/1)	Gærdesanger	(1/3)		

Plantelivet ved og omkring Legind Sø

TBU 8/14-1: Legind Vejle

Nærmest Søbakker ved Legind (8/15-2) ses græssede enge domineret af Lyse-Siv med spredte træer af Birk og buske af Øret Pil. De ydre ugræssede dele er bevokset med Tagrør og Birketræer. Tilkørselsbroen fra Nykøbing Mors til Salling Sundbroen fører over området. I andre dele af Legind Vejle forekommer mere vældprægede, græssede enge med en attrig, lavtvoksende vegetation.

De ydre dele mod Salling Sund er græssede strandenge vekslede med ugræssede og strandoverdrev. På græssede fener optræder typisk zoneret strandengsvegetation.

Strandengen er stedvis trådt i tuer. Legind Vejle gennemstrømmes af Legind Å,

der modtager (1971) mekanisk rensat spildevand fra Fredsø og urensset fra Lødderup. En mindre del af Legind Vejle er ejet af det offentlige (Thy Statsskovdistrikt).

Bevaring: Legind Vejle er sammen med Legind Bjerger, Højris Plantage, Kårup Hede og Højris Skov, i alt 883 hektar, fredet 1975. Lokaliteten er søgt reetableret via et naturgenopretningsprojekt.

Vegetationstyper: Vandløb, eng, overdrev, strandeng

Højere planter: 1988: Skov-Angelik, Bellis, Blåbær, Blåtop, Eng-Brandbæger, Brombær, Bukkeblad, Bølget Bunke, Mose-Bunke, Bævreasp, Glat Dueurt, Fløjlsgræs, Kær-Galtetand, Gederams, Vellugtende Gulaks, Hedelyng, Hjertegræs, Alm. Hundegræs,

Alm. Hvene, Alm. Hønsetarm, Eng-Kabbeleje, Klokkeling, Hvid-Kløver, Kragelod, Alm. Kvik, Alm. Kællingetand, Sump-Kællingetand, Smalbladet Kæruld, Leverurt, Alm. Mjødurt, Vand-Mynte, Kær-Mangeløv, Mælkebøtte, Stor Nælde, Ager-Padderok, Dynd-Padderok, Vand-Pileurt, Pors, Alm. Rajgræs, Bidende Ranunkel, Lav Ranunkel, Revling, Alm. Rottehal, Alm. Røllike, Nyse-Røllike, Rørgræs, Glanskapslet Siv, Lyse-Siv, Tudse-Siv, Alm. Star, Næb-Star, Sand-Star, Rød Svingel, Kær-Svovlrod, Tagrør, Ager-Tidsel, Kær-Tidsel, Tormentil, Vandnavle, Glat Vejbred, Muse-Vikke, Læge-Øjentrøst

1987: Dun-Birk, Skov-Brandbæger, Vand-Brandbæger, Djævelsbid, Kær-Dueurt,

Ris-Dueurt, Kær-Fladstjerne, Skov-Hanekro, Kryb-Hvene, Rød-Kløver, Alm. Mjødurt, Kær-Padderok, Øret Pil, Gåse-Potentil, Kær-Ranunkel, Eng-Rapgræs, Knop-Siv, Stor Skjaller, Burre-Snerre, Stjerne-Star, Alm. Syre, Tranebær, Trævelekrone

1900-1979: Strand-Annelgræs, Alm. Bjørneklo, Alm. Blærerod, Fin Bunke(o), Alm. Fredløs, Dusk-Fredløs, Kødfarvet Gøgeurt, Maj-Gøgeurt, Kødet Hindeknæ, Vingefrøet Hindeknæ, Strand-Kamille(o), Eng-Mynte, Butblomstret Siv(o), Top-Star x Trindstænglet Star(o), Strandgåsefod, Sværtevæld

Lokalitetskode: + V-E-K III r

Kilder: Se Wind 1992.